Јадранка Бједов

БЕСКОНАЧНИ ПРОСТОРИ НЕЗАУСТАВЉЕНИХ ВРЕМЕНА

Милица Миленковић: *Наисин ῑрад*
КД „Раде Драинац", Прокупље, 2025.

Поетични наслов *Наисин ῑрад* најновије књиге поезије песникиње Милице Миленковић, који у себи садржи мит о постанку имена једног града, указује да је књига између осталог, посвећена граду Нишу, коме су према предању, Келти још у трећем веку пре нове ере дали назив Наисус или „Вилински град", инспирисани старим паганским веровањем да се на реци Нишави коју су звали Вилином реком, појављују речне виле. Наисус је симболизовао место на коме су се сусретале цивилизације, војне силе и трговачки путеви, и где је римска моћ пружала отпор освајачима. У Наисусу је рођен будући цар Константин Велики. Стао је на пут прогонитељима хришћана. Од свог царства је направио хришћанску државу а основао је и град Цариград – Константинопоље, значајан колико и Рим у то време. Осим у богатој и славној историји „Вилиног града", ова значајна песничка књига има упориште и у српској и словенској традицији, религији, историји, култури, језику, све до данашњег времена, као и у песникињиним личним доживљајима и рефлексијама.

У складу са насловом књиге и називом самог града који према легенди, штити и чува особа женског пола, речна вила, у *Малом речнику симбола* налазимо да се архи-

тектура и урбанизам града тешко могу одвојити од женске симболике: уличице старог средњовековног града поистовећују се са борама, а велике авеније подсећају на чисте облике младости. Вене женског организма мора да напаја проток пролазника... Било да је свети или развратан, град је жена која грли и штити своје становнике као децу или љубавнике. Град-жена може бити и демонски: док је небески Јерусалим мајка која рађа слободне душе, земаљски Јерусалим по светом Павлу рађа робове (*Посланица Галатима*). Речити су изрази који се односе на улазак у град, као што су „кренути у освајање града". Тако је у средњем веку „освојени град" онај који је оскрнављен и опљачкан. Градови, дакле, садрже све противречности повезане са женственошћу.

Песникиња Милица Миленковић зида град у свом срцу. Ту је њена улица, њена клупа, њен парк, њена школа, факултет. Крећемо од почетка: „Два овална свода минарета. Камен на камену. Велика Стамбол-капија. Све почиње одавде. Из овог кутка прошлости који оплемењује дух данашњег времена: неколико кафића и стаклени изложбени простор начичкани око улаза Тврђаве. Овде предлажемо да одморите и у миру испијете своју прву кафу у Нишу. Имаћете утисак да сте негде на Медитерану". Капија (тур. kapi – „врата") или вратнице одређује границе између сигурности унутар и свет изван утврђења. Капијама су биле опремљене средњовековне утврде, манастири, палате и градови.

Песникиња у свом срцу носи многе светске градове од чијих делова жели да направи свој град. Диви се Патријаршијским рибњацима у Москви, реци Сени, Венецији, вишеградском мосту Иве Андрића. Води читаоца улицама Ниша, кроз простор и време. Ту су дивне нове и старе зграде, куће великих салона и балкона у неокласицистичком стилу... стиже до „Јагодин мале где из земље зјапе подземне некрополе из хришћанског периода, Медијане, резиденције цара Константина. Изнад Ниша се уздиже Чегар Синђелићеве борбе, доле је Ћеле кула, са друге стране три песнице на Бубњу, споменик жртвама фашистичког терора... „Упалите свећу у Пантелејској цркви – сетите се Стефана Немање и сусрета са Барбаросом... Поново ће крај вас прохујати векови". У тој шетњи кроз стари Наисус и данашњи Ниш, песникиња упућује читаоца да застане на мосту код Тврђаве, подигне поглед више улаза и види две

велике камене плоче изнад саме Стамбол капије са арапским словима. Неће знати шта тамо пише. Управо то незнање храниће његову машту... „На улазу у град стајала би табла са натписом: Добро дошли у наш књижевни град, обилазак је бесплатан и свима доступан, само се препустите читању. Добродошли у Ниш, град који дише поезијом и историјом, град који чак и онда када није ваш има довољно простора да то и постане – град који најбоље сведочи да 'кроз туђе срце води прави пут', јер овде се улази и излази баш са овим Миљковићевим стихом на уснама".

Колико је тешко разумети историју, говори уводна песма: „Разумети историју је као Сизиф трчати за каменом који се поново котрља низ планину / Чим јој се мало приближиш / она се удаљи годинама унапред". Заиста, као да смо ми на овим просторима осуђени на понављање историје, или као да је то наша коб. Дирљиве су речи песникиње да је „Она (историја) понекад као птица која се сели на југ/ Стојиш као дечак на прозору и покушаваш/ да је испратиш прућком". Стихови показују нашу незрелост, недораслост да учимо из историје. „Ако је и погодиш, окрзнеш јој крило, или је не дај Боже убијеш/ стаћеш над њеном хумком/ као војник на фронту/ кога кљукају за кланицу,/ кад прочита писмо од жене/ која му пише да нема огрев и да су деца гладна". Имамо искуства и сведочанства да је на брдовитом Балкану у свим ратовима, увек и најпре страдала сиротиња, које можда и највише има баш на југу, да су ратове на својим плећима износили гладни и боси људи. Они најнезаштићенији. Нема оправдања за нашу сталну незрелост, у противном, осуђени смо на Сизифов посао и вечно понављање историје.

Песму *Намерниче стани* песникиња почиње речима са Спомен-бисте испред Ћеле куле у Нишу. „Намерниче увек овде стани,/ овде где трепере борова иглице и јеле/ у које су душе разнетих пале/ да би родиле нове српске идеале./ / Намерниче, на овом месту се поклони/ савиј своју главу пред кулом војводе/ док ћурчије стружу и са главе овог века/ који прича причу – о страдању човека". Ћурчија који стружу кожу и са главе овог века – никад нам није недостајало. То су они који су кројили границе, позивали у рат, распиривали мржњу запаљивим причама испољавајући лажну бригу за народ, који су газили и данас газе преко лешева, скупо наплаћивали своје говоре стварајући

себи богатство на причама о идеалима и жртвовању, увек истурајући друге тамо где је најтеже.

Потресна је песма о Смиљани из Каменице, вечито тужно подсећање на мајке које испраћају синове у војску, да би завршили у рукама сеоског ћурчије који им скида кожу са главе да је напуни сламом и сеном и пошаље за далеки Стамбол.

У песми *Повратак у Медијану*, песникиња се пита: „Шта је наша историја?/ У Медијани на постољу главе богова и царева / У кули лобање потомака сервуса.../ / Окренула сам се и дуго гледала ка кули коју смо малочас напустили / слетела је на поља између Ниша и бање да нас попут НЛО-а подсети да овде нисмо сами/ / Да порушена и затрпана вечност ипак не значи да само овај трен у садашњости постоји". Историја нас подсећа, учи, упозорава да ће нам се поновити ако потиснемо, заборавимо, закопамо. У песми *Васељена*, горко подсећање на Чегар и Ћеле-кулу, као и на чињеницу да је код нас увек било незнаних јунака, и да се њихова имена заборављају или остају непозната: „Вековима невидљиви/ носе главе у торби/ да узидају их у зид". Са друге стране, они који се боре за власт, похлепни, жељни моћи и славе: „Вековима видљиви/ пењу се горе/ и ходочасте међу мртвима/ чија се имена не знају./ Улазе им у очне дупље/ и отворена уста/ свећама да се осветли унутрашњост/ ако је могуће осветлити васељену." Сетимо се још једном великог јунака у најтежим временима: „Горе још увек Стеван Синђелић/ пали барут и осветљава град/ а душе бораца се возносе у мрак/ и постају звезде".

У Европи се за Ћеле-кулу први пут чуло из списа француског песника Алфонса де Ламартина 1833. године. Милица Миленковић доказује да су управо песници они који својим гласом упозоравају и узнемиравају често учмалу јавност, да је много тога под капом небеском остало невидљиво и непознато. Често бива међутим, да је глас песника, глас вапијућег у пустињи.

Песма *Путеви Балкана* сведочи о томе да је спас у нашој словенској и српској култури и писмености коју су утемељили Ћирило и Методије, као и у хришћанској православној вери, на нашем увек трусном и блатњавом балканском тлу. „Дуги су путеви Балкана/ преорани, никад довршени/ са много прашине која их посипа/ и много блата где се ваљају свиње... / /Улазак нам беше као улазак

Христа у Јерусалим/ он је носио веру/ а ми смо понели слова да је сведоче". О томе сведочи и песма *Црте и резе*: „Више нису биле довољне / Било је потребно вратити смисао свету и свему / било је потребно исписати словима:/ У почетку беше реч. Песма *Небески словар* казује нам о племенитој мисији Светог Саве и увек немилим приликама на Балкану: „Растргнути између два царства/ како је овде увек и било... // Упутили су нам позив који трајаће занавек на Балкану/ – такве прилике и језика триста/ као да изнова се гради кула у Вавилону/ а не једног Бога статуа и биста.

Веома је занимљива песма о Лепенском виру и нашим древним прецима који су живели једноставно, за разлику од савременог многобрижног и палог човека окруженог силном технологијом, изложеног свакодневном стресу, бригама, анксиозности. „Нису имали ни сатове/ ни временску прогнозу/ а ипак су умели да живе хиљадама година". На крају песме следи дубок поетски увид у људску психологију. „Нису се крстили/ јер никога нису разапели".

Следе песме које носе личну ноту песникиње. Од свих сећања на оца, лирска јунакиња бира да се сећа вечерње шетње са мајком и оцем, кад је била мала. Држи оца и мајку за руке, чучне, подигне стопала, а отац и мајка: „Заљуљају ме / Снагом својих руку / Као челичним ланцима / Подижу ме ка небу / и вичу / „Лети, лети". Има ли неког човека да не носи неки сличан доживљај у свом сећању, у свом срцу? Колико нежности и топлине у овим речима, као и осећаја сигурности и љубави толико потребних малом беспомоћном детету. Колико лепоте у овој слици! Двоје најважнијих људи у нашем животу, заједно, усклађени, пружају радост свом вољеном детету и радују се заједно са њим. Из оваквих доживљаја дете црпе осећај припадности, заједништва, топлине, који не престаје да га греје и оплемењује ни кад одрасте.

У *Пренаталној песми*, песникиња осећа светски бол (нем. Weltschmerz). Тај израз је у књижевност први увео немачки писац Жан Пол Рихтер. Романтизам је правац у светској књижевности који је ставио по страни рационалне и реалистичне мотиве. Књижевници су у својим делима исказивали своје најдубље емоције. Идеје романтизма подржавале су емоционалну слободу, ирационално уместо рационалног, отворено изражавање расположења и стања. Главни мотиви су били различита осећања као што су лу-

бав, туга, срећа, патња: „Заболело ме дубоко у срцу и пупку / Тај судар планета распоређених по небу / Заболело ме је у сну / Што долазим на земљу / Гола и беспомоћна / Нешто се страшно десило тог дана / Толико да ме и данас боли / И шири се како године пролазе".

Песма *Поезија суботом* казује нам да поезија и ружа миришу исто: „Омирише поезију / Па се врати под хлад младе руже / Миришу исто / помисли". Енглески романтичарски песник Перси Биш Шели наводи сличну мисао у свом делу *Одбрана поезије*: „Поезија је као мирис и боја руже према ткиву састојака који је сачињавају, као облик и сјај неувеле лепоте према тајнама анатомије и распадања."

У изузетној песми *Кап*, не можете се отети утиску да је лирска јунакиња попут водене виле Наисе, која израња из наслова чудесног поетског надахнућа. Она брани град и води читаоца на сва могућа и немогућа места, па и у шетњу по пљуску, који се очито појављује као благослов, милост и дар, енергија душе која никад не пресушује, као песничко стваралаштво. Водена вила и вода као један од четири основна елемента природе стварају заједно један уметнички свет усмене песме или приче. У сликама космичког реда, њихова повезаност приказује митски слој културе. Морска вила је у вези са богом грома и олујног неба, као што се може видети у песмама додола. Приказује се као воденo створење, јер јој вода даје живот и она живи поред ње. „Потписујем водом са неба да постојим./ Потписујем и то да сам постала пљусак и да се разливам./ И опет да сам само једна кап која чисто сија у ноћи/ док небо и светлост стоје иза ње и живе у њој./ Заувек". У *Малом речнику симбола* налазимо да је у пресократовској Грчкој, вода почêло света, из ње је све настало, и из ње све треба да изађе. Исто тако, на египатски (првобитни океан) првог јутра по стварању спустио се бог Сунца Ра. Светлост је симбол врховног божанства, Светог духа, истине, знања и живота.

Песникиња Милица Миленковић води читаоца кроз простор и време, кроз прохујале векове, све до данашњег доба. На тим преораним и прекопаним путевима где историја никад није била у истом времену и на истом месту, песникиња успешно савладава све препреке, казујући нам да је потребно да прођете улицама туђих срца да бисте имали свој град, јер тако се освајају сви наши могући градови. На крају Бог и човек чине круг показујући да једно

без другог не могу. У песми *Човек*: „Небо му дарује прву књигу / Учиће да чита / До последњег даха / И поново ће отићи на небо / без јасног значења /. У песми *Боī*: „И тако живи човек кроз век,/ животном стазом добра и злог,/ а не зна и не види да/ ка њему руке шири једино Бог!" Песникиња својом збирком јасно поручује:

– У почетку беше Реч!